Податкові реформи як інструмент стимулювання економічного зростання

Дербальт Ангеліна,
здобувачка вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *розглянуто роль податкових реформ як інструменту стимулювання економічного зростання. Проаналізовано теоретичні основи (крива Лаффера, економіка пропозиції), механізми впливу на інвестиції та ВВП, міжнародний досвід (США, Ірландія) та рекомендації OECD. Особлива увага приділена українським реформам 2014–2015 рр. Та моделі «10:10:10». Наведено емпіричні докази ефективності, ризики та рекомендації щодо комплексного впровадження для зменшення тіні, залучення інвестицій і сталого зростання ВВП в умовах воєнного відновлення та інтеграції до ЄС.*
Ключові слова*: податкова реформа, економічне зростання, крива Лаффера, податкова політика, Україна, модель «10:10:10».*

Податкові реформи є одним із найефективніших інструментів фіскальної політики держави, спрямованих на оптимізацію податкового навантаження, розширення податкової бази та створення стимулів для інвестицій, споживання та підприємницької діяльності. У сучасних умовах, особливо для України в період воєнного відновлення та європейської інтеграції, вони дозволяють не лише поповнювати бюджет, але й прискорювати темпи економічного зростання за рахунок підвищення конкурентоспроможності економіки та залучення іноземних інвестицій. Економічне зростання вимірюється збільшенням реального ВВП, зайнятості та продуктивності. Високе податкове навантаження (в Україні історично понад 40 % ВВП) пригнічує бізнес, стимулює тіньову економіку та відплив капіталу. Реформи дозволяють перерозподілити ресурси на користь інвестицій в інфраструктуру та людський капітал, що є ключовим для довгострокового розвитку. Актуальність теми посилюється глобальними викликами: постпандемійне відновлення, енергетична криза та необхідність конкурентоспроможності в ЄС. Без системних змін податкової системи економіка ризикує залишатися в пастці низького зростання [1].

Ключовою теоретичною базою є крива Лаффера, яка демонструє, що надмірно високі податкові ставки пригнічують економічну активність, тоді як оптимальне зниження ставок може збільшити податкові надходження через зростання виробництва, зайнятості та інвестицій. Крива, запропонована Артуром Лаффером у 1974 р., показує, що при ставці 0 % і 100 % надходження нульові, а максимум досягається в середині. Історичний приклад – реформи Рейгана 1980-х, коли зниження граничних ставок з 70 % до 28 % супроводжувалося зростанням доходів бюджету з 517 млрд до 909 млрд дол. США. Крім того, концепція економіки пропозиції (supply-side economics)

підкреслює, що зниження податків стимулює пропозицію факторів виробництва (праця, капітал), а не лише попит. Це створює мультиплікативний ефект: звільнені ресурси спрямовуються на інвестиції, інновації та споживання, що прискорює зростання ВВП. Теорія підтверджується емпірикою: реформи працюють лише за умови стабільного законодавства та відсутності корупції [2].

Зниження ставок податку на прибуток підприємств та ПДФО вивільняє ресурси для інвестицій і споживання, стимулюючи попит і пропозицію. Розширення податкової бази через усунення пільг і лазівок забезпечує стабільні надходження без підвищення ставок, зменшуючи спотворення. Перехід від прямих податків (на прибуток і доходи) до непрямих (ПДВ, акцизи) зменшує спотворення в розподілі ресурсів і сприяє довгостроковому зростанню ВВП, оскільки споживчі податки менш шкідливі для інвестицій. Дослідження OECD підкреслюють, що зниження податків на працю та капітал найбільше впливає на зростання ВВП на душу населення.

У США реформи 1980-х років (епоха Рейгана) та 2017 року (податковий пакет Трампа) демонстрували позитивний вплив на зростання ВВП та зайнятість завдяки зниженню граничних ставок, хоча ефекти були помірними та залежали від супутніх заходів. Податкові надходження зросли на 75 % за 8 років. Ірландія завдяки низькому корпоративному податку (12,5 %) стала магнітом для інвестицій транснаціональних корпорацій і досягла високих темпів зростання (середньо 5–7 % ВВП на рік у 1990–2000-ті). Дослідження OECD підтверджують, що оптимальна структура податків (зниження податків на прибуток компаній і податків на працю з одночасним підвищенням податків на споживання та майно) найбільше сприяє зростанню ВВП на душу населення. Країни, що провели revenue-neutral реформи (зміни без втрати доходів), отримали стабільний позитивний ефект. Досвід показує: успіх залежить від комплексності – поєднання з дерегуляцією та інвестиціями в інфраструктуру [3].

В Україні податкові реформи 2014–2015 років та пропозиції моделі «10:10:10» (зниження ставок ПДФО, податку на прибуток і ПДВ до 10 %, заміна податку на прибуток на податок на виведений капітал) спрямовані на зменшення тіньової економіки, залучення інвестицій і стимулювання бізнесу. Модель передбачає скасування всіх пільг, об’єднання ЄСВ з ПДФО (10 %), підвищення військового збору до 3 % та посилення контролю за банківськими рахунками. Такі зміни дозволяють вивільнити кошти для розвитку підприємств, створити нові робочі місця та прискорити відновлення економіки, особливо в умовах воєнного часу. За даними досліджень, попередні реформи (1991, 1995, 2011 рр.) часто були неефективними через фіскальний характер і нестабільність, призводячи до падіння ВВП (до -27,9 % у 1991 р.). Стратегічні пріоритети – спрощення системи, усунення корупційних ризиків, забезпечення передбачуваності законодавства, запровадження інвестиційного податкового кредиту та зниження оподаткування праці. Це сприятиме інтеграції до ЄС та конкурентоспроможності [4].

Дослідження показують, що зниження граничних ставок податків призводить до зростання реального ВВП (наприклад, на 0,78 % на кожен відсотковий пункт зниження ставки протягом 3 років). Зниження корпоративних ставок на 1 п.п. підвищує зайнятість на 0,2 % і заробітну плату на 0,3 %, з сильнішим ефектом під час рецесій. Метаналіз 979 оцінок підтверджує: зменшення спотворюючих податків на 10 % прискорює зростання ВВП на 0,2 %. Revenue-neutral реформи (зміни без втрати доходів бюджету) дають помірний, але стабільний позитивний ефект на зростання. Водночас ефект залежить від типу податку: найбільше стимулює зниження податків на прибуток і доходи (особливо для нижніх 90 % населення – +6,6 % ВВП штату), менше – на споживання. Base-broadening реформи забезпечують довгострокові надходження, а асиметрія ефектів (зростання/зниження ставок) вимагає обережного дизайну. Міжнародні дані (США, Великобританія, 21 країна) підтверджують: податки на доходи та корпорації найшкідливіші для зростання [5].

Необхідно враховувати можливе короткострокове зменшення бюджетних надходжень, зростання нерівності доходів та ризик інфляції в разі несбалансованого дефіциту. У країнах з високим рівнем корупції реформи можуть не дати очікуваного ефекту без одночасного посилення адміністрування та боротьби з тінню. В Україні воєнний контекст посилює ризики: зниження ставок може призвести до дефіциту, скорочення соціальних виплат і залежності від зовнішньої допомоги. Скасування ЄСВ загрожує пенсійній системі. Історично реформи 1991–2011 рр. часто погіршували ВВП через некомплексність. Без поступового впровадження та чітких компенсаторів (емісія чи допомога) можлива інфляція та девальвація. Ризики нерівності: вигоди отримують переважно бізнес і високодохідні групи [6].

Висновки. Податкові реформи є потужним інструментом стимулювання економічного зростання лише за умови комплексного підходу: поєднання зі структурними змінами, інвестиціями в інфраструктуру та людський капітал. Для України пріоритетом має стати впровадження моделі, що поєднує зниження ставок з розширенням бази, цифровізацію адміністрування та інвестиційні пільги (податковий кредит на НДДКР). Рекомендується поступове введення «10:10:10» з фіксацією в бюджетному законі, посиленням контролю та екологічних податків. Це забезпечить стале зростання ВВП, залучення інвестицій, зменшення тіні та інтеграцію до ЄС. Успіх залежить від стабільності, боротьби з корупцією та моніторингу результативності за показниками ВВП, інвестицій і тіньової економіки.

Список використаних джерел:

1. Amaglobeli, D., Crispolti, V., & Sheng, X. S. (2022). Cross-country evidence on the revenue impact of tax reforms (IMF Working Paper WP/22/199). International Monetary Fund. Retrieved from https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2022/09/30/cross-country-evidence-on-the-revenue-impact-of-tax-reforms-524050

2. Advantages and disadvantages of the “10:10:10” tax reform for business. (2023, April 28). Ekonomichna Pravda. Retrieved from https://epravda.com.ua/columns/2023/04/28/699587/

3. Bohatyriova, Y. M. (2016). Tax reforms in Ukraine: Effectiveness and strategic guidelines (Doctoral dissertation abstract). Odesa National Economic University. Retrieved from https://dspace.oneu.edu.ua/bitstreams/03e3b101-9a29-4394-ab3c-ae022df693c1/download

4. Durante, A. (2021, May 21). Reviewing recent evidence of the effect of taxes on economic growth. Tax Foundation. Retrieved from https://taxfoundation.org/research/all/federal/reviewing-recent-evidence-effect-taxes-economic-growth/

5. Investopedia. (n.d.). Exploring the Laffer curve: Tax rates and revenue explained. Retrieved from https://www.investopedia.com/terms/l/laffercurve.asp

6. OECD. (2010). Tax policy reform and economic growth. OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/tax-policy-reform-and-economic-growth_9789264091085-en.html

Анотація: *The theses examine the role of tax reforms as a tool for stimulating economic growth. Theoretical foundations (Laffer curve, supply-side economics), mechanisms of impact on investments and GDP, international experience (USA, Ireland) and OECD recommendations are analyzed. Special attention is paid to Ukraine’s 2014–2015 reforms and the “10:10:10” model. Empirical evidence of effectiveness, risks and recommendations for comprehensive implementation to reduce the shadow economy, attract investments and ensure sustainable GDP growth during wartime recovery and EU integration are provided.*

Ключові слова: *tax reform, economic growth, tax reforms, economic growth, Laffer curve, tax policy, Ukraine, 10:10:10 model.*

Науковий керівник:
Сіренко Н.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет